

Latina pro historiky umění 9. lekce

- 1./ Bezpředložkové vazby na otázku kam? kde? odkud? - opakování
- 2./ Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace
- 3./ Biblické citáty spojené s uměleckými díly
- 4./ Substantiva 3. deklinace

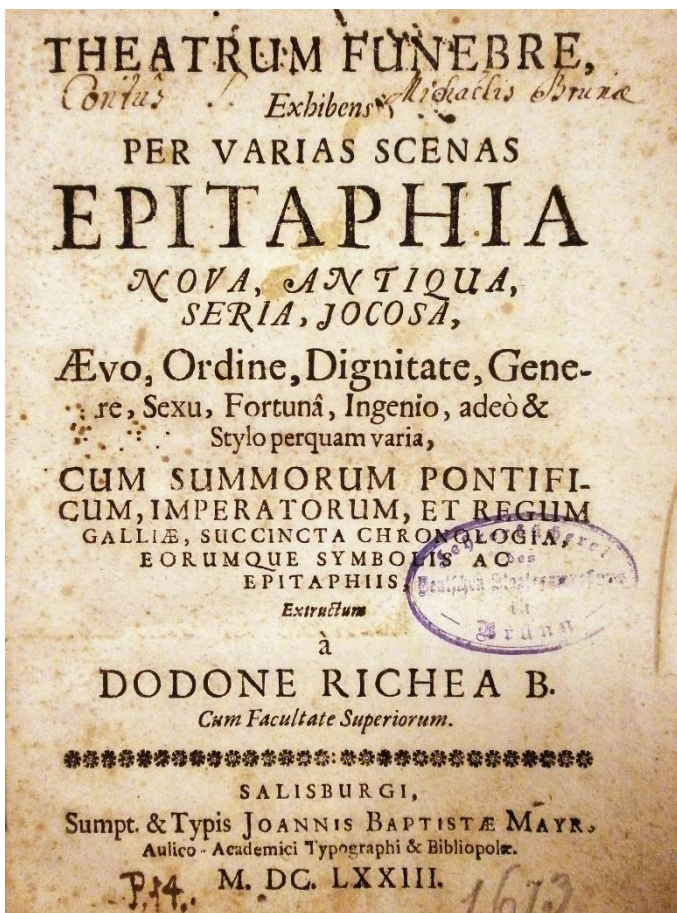
Domácí příprava

a.) V encyklopedii *Orbis Latinus* dostupné na:

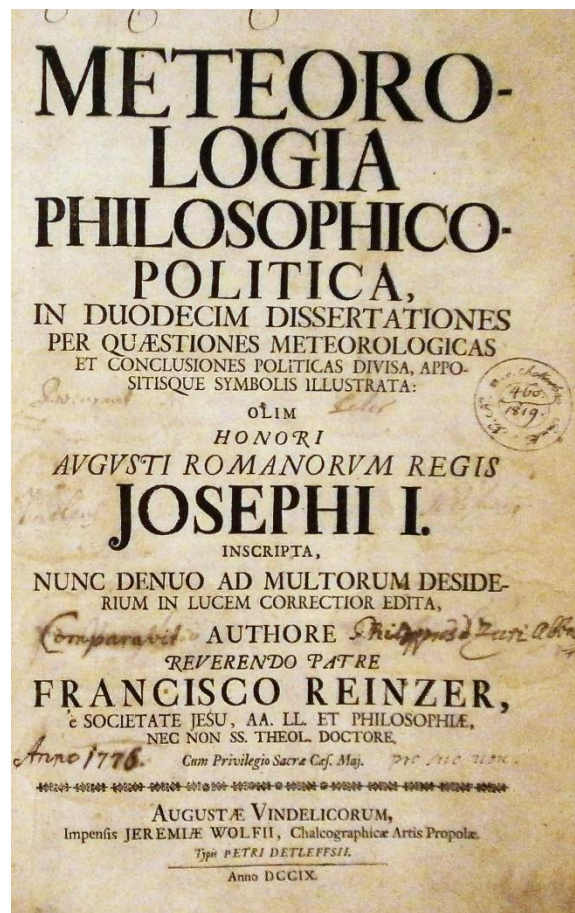
<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/contents.html>

najděte místo, kde byly vytištěny následující tisky:

1.

2.

1. *Theatrum funebre* (epitafy, symboly, emblémy a verše vhodné pro výzdobu funerálních efemerních architektur) **vytištěno v Salzburgu.**

Salisburgi – gen. sg. – bezpředložková vazba na otázku Kde? Ubi? od Salisburgum ī, n. Salzburg město v Rakousku (latinsky též Iuvavum-název sídliště založeného v 1. stol. n. l.)

<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblati.j.html#Juvavum>

2. *Meteorologia Philosophico politica* (Symbolické zrcadlo pro Josefa I.) **vytištěno v Augsburgu.**

Augustae Vindelicorum – gen. sg. – bezpředložková vazba na otázku Kde? Ubi? od Augusta Vindelicorum, ae, f. Augsburg město v Bavorsku (též Augustidunum, od 1. stol. n. l., správní centrum provincie Raetie)

<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblata.html#Augusta Vin>

Domácí příprava

Cvičení 9

b.) *Přeložte věty z latiny a určete mluvnické kategorie u substantiv, adjektiv a sloves:*

Rōsae rubrae a feminīs bonīs et puerīs doctīs laudābantur.

Pasivně: *Rudé růže byly chváleny dobrými ženami a učenými chlapci.* / Aktivně: *Dobré ženy a učení chlapci chválili rudé růže.*

rosae rubrae – nom. sg. f.

feminis boni – abl. pl. f.

pueris doctis – abl. pl. m.

laudabantur – 3. os. pl. ind. impf. pas.

Episcopos fāmōsus sacellum novum in monastēriō nōn fundat.

Věhlasný biskup nezakládá v klášteře novou kapli.

episcopus famosus – nom. sg. m.

sacellum novum – ak. sg. n.

monasterio – abl. sg. n.

fundat – 3. os. sg. ind. prés. akt.

Liber opulentus ā magistrō clārō puellae bonae donātur.

Pasivně: *Nákladná kniha je slavným učitelem věnována dobré dívce.* / Aktivně: *Slavný učitel věnuje nákladnou knihu dobré dívce.*

liber opulentus – nom. sg. m.

magistro claro – abl. sg. m.

puellae bonae – dat. sg. f.

donatur – 3. os. sg. ind. prés. pas.

Domácí příprava

Cvičení 9

c) *Přeložte do latiny:*

Farář se nemodlil před vysokou bránou.

Plebānus ante portam altam nōn orābat.

Krásná socha je v rozlehlém klášteře zdobena slavným řezbářem.

Stātua pulchra in monastēriō lātō ā lignāriō clārō ornātur.

Velké a krásné sochy byly opěvovány učenými básníky.

Magnae et pulchrae stātuae ā poetīs doctīs cantābantur.

Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace

Latina má různé typy adverbíí. Některé je třeba si pamatovat, nebo jejich význam zjistit s pomocí slovníku. Např. statim-*ihned*. Jiná však lze odvodit od adjektiv.

Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace se **tvoří** tak, že **od genitivu adjektiva se odtrhne koncovka -ī** a k vzniklému tvaru se **přidá dlouhé ē**.

Např.

<u>adjektivum</u>	<u>gen. sg. m.</u>	<u>tvar po odtržení -ī</u>	<u>adverbium</u>	
clārus, a, um	clār-ī	clār	clār-ē	<i>slavně</i>
reverendus, a, um	reverend-ī	reverend	reverend-ē	<i>důstojně</i>
doctus, a, um	doct-ī	doct	doct-ē	<i>učeně</i>
longus, a, um	long-ī	long	long-ē	<i>daleko</i>
altus, a, um	alt-ī	alt	alt-ē	<i>vysoko</i>
sanctus, a, um	sanct-ī	sanct	sanct-ē	<i>svatě</i>
pulcher, chra, chrum	pulchr-ī	pulchr	pulchr-ē	<i>krásně</i>
liber, era, erum	liber-ī	liber	liber-ē	<i>svobodně</i>

Biblické citáty spojené s uměleckými díly

Olomouc, kostel sv. Michala „Okružní“ kopule člení oblamované pasy oddělující christologické scény; kolem r. 1707 je vytvořil *Ferdinand Naboth* zn. na výjevu Dvanáctiletého Ježíše v chrámu: Ferdinandt / NABOTH. PINX.(IT), r. 1896 značnou měrou přemaloval *J. Dragan* zn. tamtéž: JOS.(EPH) DRAGAN / RESTAVR(IERT) 1896. Čelní (vých.) segment obsahuje výjevy z Kristova života: uprostřed Narození, po jeho boku (ve směru hodinových ručiček), Obřezání (s nápis. páskou obsahující citát: **VOCATUM EST NOMEN EIUS JESUS**) a Dvanáctiletý Ježíš v chrámu; na protilehlé straně Sen sv. Josefa a Kristův křest.

1/ V internetovém vyhledávači orientačně zjistím pravděpodobný odkaz – Evangelium podle Lukáše 2, 21

2 / Např. na <https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist> nebo s pomocí *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem* ověřím zda se nabízený citát shoduje s příslušným veršem a knihou: Lc 2,21: „*vocatum est nomen eius Iesus*“

3/ Vyhledám český překlad v ekumenickém překladu Bible a zkontroluji, zda se shoduje s latinskou citací. L 2,21: „*dali mu jméno Ježíš*“

Biblické citáty spojené s uměleckými díly

Svatý Kopeček (okres Olomouc) nástěnná malba v chodbě spojovacího křídla premonstrátského poutního areálu, symbolické výjevy s (upravenými) citáty z Bible v zrcadlech vyjadřují smysl a poslání poutí, Jan Kryštof Handke, 1734. Např. **PROPTER DOMUM DOMINI DEI NOSTRI QVAESIVI BONA TIBI**

Ve Vulgátě **Ps 121, 9**: *propter domum Domini Dei nostri quaesivi bona tibi.*

<https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist>

V českém ekumenickém překladu však citátu odpovídá **Ž 122, 9**: *Pro dům Hospodina, našeho Boha, usiluji o tvé dobro.*

Počet žalmů je stejný, liší se však jejich číslování – jde o rozdíly dané spojením dvou žalmů v jeden nebo rozdělením jednoho na dva. Proto vždy pečlivě kontrolujeme shodu obsahů a významů latinského i českého textu.

Substantiva 3. deklinace

Do 3. deklinace patří substantiva zakončená v **gen. sg.** na **-is**.

V **nom. sg.** jsou zakončena **různě** např. **-tās** (hūmānitās, tātis, f. *lidskost*), **-ō** (praecō, ōnis, m. *blasatel*), **-us** (opus, eris, n. *dílo*) **-s** (hospēs, itis, m. *host*), **-or** (honor, ōris, m. *čest*) **-e** (mare, is, n. *moře*) atd.

Jednotlivé tvary tvoříme tak, že od **gen. sg.** odtrhneme -is a k vzniklému tvaru připojujeme pádové koncovky.

Ve 3. deklinaci jsou zastoupena jména všech tří rodů (maskulina, feminina, neutra)

Vzory pro maskulina a feminina: **sacerdōs, ōtis, m.** *kněz* a **cīvis, is, m.** *občan / měšťan*
pro neutra: **opus, eris, n.** *dílo* a **altāre, aris, n.** *oltář*

Substantiva 3. deklinace

Vzory pro maskulina a feminina: **sacerdōs, ōtis, m.** *kněz* pro konsonantické kmeny a **cīvis, is, m.** *občan* pro i-kmeny

sg.	nom.	sacerdōs	cīvis
	gen.	sacerdōt- is	cīv- is
	dat.	sacerdōt- ī	cīv- ī
	ak.	sacerdōt- em	cīv- em
	vok.	sacerdōs!	cīvis!
	abl.	sacerdōt- e	cīv- e
pl.	nom.	sacerdōt- ēs	cīv- ēs
	gen.	sacerdōt-um	cīv-ium
	dat.	sacerdōt- ibus	cīv- ibus
	ak.	sacerdōt- ēs	cīv- ēs
	vok.	sacerdōt- ēs!	cīv- ēs!
	abl.	sacerdōt- ibus	cīv- ibus

Substantiva 3. deklinace

Podle vzoru **cīvis** se skloňují substantiva:

1/ která mají v nominativu a genitivu singuláru stejný počet slabik (tzv. **stejnoslabičná**) a jsou v nom. sg. zakončena na **-is** nebo **-ēs** (např. pestis, is, f. *mor*-gen. pl. **pestium**)

2/u nichž bezprostředně před genitivním zakončením na **-is** předchází alespoň dva konsonanty. V nom. a gen. sg. mají obvykle různý počet slabik (tzv. **různoslabičná**) a v nominativu bývají zakončena na **-s** nebo **-x** (např. mōns, tis, f. *hora* – gen. pl. **mōntium**; arx, cis, f. *brad* – gen. pl. **arcium**)

Všechna ostatní feminina a maskulina se skloňují podle vzoru sacerdōs.

Oba vzory se **liší** pouze v **genitivu plurálu**, kde má sacerdōs zakončení na **um** cīvis na **ium**
sacerdōtum x cīvium.

Vokativ je u obou vzorů **roven** nominativu, at' je jeho zakončení jakékoli.

Substantiva 3. deklinace

Vzory pro neutra **opus, eris, n. dílo** a **altāre, aris, n. oltář**

sg.	nom.	opus	altāre
	gen.	oper- is	altār- is
	dat.	oper- ī	altār- ī
	ak.	opus	altār- e
	vok.	opus!	altāre!
	ab.	oper-e	altār-ī
pl.	nom.	oper- a	altār- ia
	gen.	oper-um	altār-ium
	dat.	oper- ibus	altār- ibus
	ak.	oper- a	altār- ia
	vok.	oper- a!	altār- ia!
	abl.	oper- ibus	altār- ibus

Substantiva 3. deklinace

Podle vzoru opus se skloňují konsonantické kmeny, podle vzoru altāre i-kmeny.

Podle vzoru altāre se skloňují všechna neutra 3. deklinace zakončená v **nom. sg.** na **–e** (rēte, tis, n. síť) , **-al** (animal, ālis, n. zvíře), **-ar** (exemplar, āris, n. příklad)

Ostatní neutra se skloňují podle vzoru opus.

I u 3. deklinace platí pravidlo o neutrech-v sg. má **nom. ak.** a **vok. stejné zakončení**, v **pl.** má **nom. ak.** a **vok.** stejný tvar a na posledním místě vždy **a**.

Oba vzory se liší:

a) v abl. sg.	-e (opere)	-ī (altārī)
b) v nom. ak. a vok. pl.	-a (opera)	-ia (altāria)
c) v gen. pl.	-um (operum)	-ium (altārium)

Pozn. U skloňování substantiv 3. deklinace pak existuje řada výjimek.

Slovní zásoba k 3. deklinaci

Vzor sacerdōs

pēs, pēdis, m. *noha, stopa*

cīvitās, cīvitātis, f. *město, občanství*

īnscrīptiō, īnscrīptiōnis, f. *nápis*

coniūx, coniūgis, m. f. *manžel, manželka*

dux, ducis, m. f. (gen. pl. ducum) *vůdce, kníže, vévoda* archidux, cis, m. *arcivévoda*

prīnceps, prīncipis, m. *přední, šlechtic, kníže*

eques, equitis, m. *jezdec, rytíř*

mīles, militis, m. *voják, rytíř*

impressor, impressōris, m. *tiskař*

murātor, muratōris, m. *zedník*

honor, honōris, m. *čest*

labor, labōris, f. *práce*

lapis, lapidis, m. *kámen*

genitrīx, genitrīcis, f. *rodička* (genitrīx Deī *Bohorodička, Panna Marie*)

martyr, martyris, m. f. *mučedník, mučednice*

imāgō, imaginis, f. *obraz, malba, rytina*

sculptor, sculptōris, m. *sochař*

Slovní zásoba k 3. deklinaci

Vzor cīvis

arx, arcis, f. *hrad, tvrz*

calix, calicis, m. *kalich*

pestis, pestis, m. *mor, nákaza*

ignis, ignis, m. *ohně*

Vzor opus

foedus, foederis, n. *smlouva*

pēgma, pēgmatis, n. *lešení, trámoví, bednění*

flūmen, flūminis, n. *řeka, proud*

fulmen, fulminis, n. *blesk*

pondus, ponderis, n. *váha*

Vzor altāre

exemplar, exemplāris, n. *příklad*

mare, maris, n. *moře*

hospitāle, hospitālis, n. *nemocnice, špitál*

Domácí příprava

Cvičení 10

Olomouc, Žerotínský palác, nápisová deska Fridricha ze Žerotína, před 1598.

DOMINO DEO NOSTRO IESV CHRISTO, VNICO REGNI SANCTO/RVM HAEREDI: PERENNI VITAE FONTI: TRIVMPHANTI MORTIS VICTORI / AETERNO BEATARVM ANIMARVM HOSPITI, SACR.(O) / SVMMA IN HIS TERRIS TVM SAPIENTIA, TVM FELICITAS EST / POSSE QVIESCERE AC SVA POTIVS AGERE ET PROPRIA, QVAM ALIENA / DEINDE VTRAQ(VE) FORTVNA ET SIVE SIT AGENDVM, SIVE PATIENDVM / IN DEVM POTIVS, QVAM IN HOMINES RESPICERE ET AB EO SOLO PENDERE / MORTEM DENIQ(VE) SVAM PERPETVO SIC MEDITARI, VT PECCATVM POTIVS / FVGIATVR, QVAM ILLA NIMIS METVATVR MVNDVM PRAETEREA, QVAEQVAE / SVNT ILLIVS, DESPICERE SIMVL ET ODISSE DE VITA PERPE[T]VA MAGIS QVAM DE / HAC FRAGILI ET CADVCA SOLICITVM ESSE ANIMAEQ(VE) CVRAM GERERE MAIOREM / QVAM CORPORIS ET ITA SESE COMPARARE, VT ANIMA PRIVS LAETA LIBENSQ(VE) / HINC IN COELOS EVOLARE CVPIAT QVAM E TABERNACVLO SVO EVOCETVR / PSAL(MVS) XC.[nonagesimus] DOMINE DOCE NOS SCIRE NVMERVM DIERVM NOSTRORVM VT AMBVLEMVS CORDE SAPIENTE.

- 1/ V textu vyhledejte biblický citát a ověřte správnost citace ve Vulgátě nebo na <https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist> poté najděte příslušnou pasáž v českém ekumenickém překladu Bible. Podívejte se i do Bible kralické <https://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/k/Mt1.php>
- 2/ Z tučně proložené věty vypište všechna substantiva a přiřaďte je k příslušným deklinacím a vzorům.
- 3/ Vyskloňujte slovní spojení Rex sanctus– *svatý král* (rex skloňujte podle vzoru sacerdos, sanctus podle vzoru bonus)